

Диагноза COVID-19 и бъдещето на икономиките

Анализ на доц. д-р Юлия Добрева, директор на направление „Икономика“, VUZF Lab

16.03.2020 г.

По последни данни, до деня на написването на този материал, вирусът COVID-19, познат като коронавирус, е засегнал 118 държави, с констатирани 145 000 заразени, 72 000 оздравели и 5436 починали. Въпреки, че смъртността при коронавируса сега е 3,7%, а при „обикновеният грип“ е над 5%, болестта вече е обявена от СЗО за глобална пандемия. Разбира се, тези данни са динамични и се променят всеки ден. Никой не може да прогнозира какви ще са реално статистиките след седмица, след два или три месеца, в края на годината или след 3 години. Пандемиите от „птичи“ и „свински“ грип са разпространени по света вече повече от 10 години, като в България само от началото на тази година към днешна дата има 3 смъртни случая от „свински“ грип срещу 2 от коронавируса.

В Италия, която е най-пострадалата страна в Европа към днешна дата броят на починалите е 1266. Към общо 60 млн. население на страната това е 0,002%, но очевидно достатъчно, за да блокира живота в цялата държава и да постави всички италианци под карантина по домовете им поне за един месец. Примерът им бързо беше последван от други държави като Белгия и Естония, може би в следващите седмици ще бъдат взети такива мерки и в останалите европейски страни.

Какво се промени? За много кратко време всеки гражданин от развития свят на Европа и САЩ осъзна нещо, което отдавна е ежедневие в развиващите се държави - заразните болести, високата смъртност, както и произтичащия от това страх и необходимост от социална изолация.

Доколко е основателна паниката от коронавирус епидемията?

Всичко е въпрос на гледна точка и към какво е насочен фокусът на вниманието ни. С изключение на „хomo икономикус“ или „икономическия човек“, който е изцяло рационален и лишен от емоции и чувства, в поведението на хората действа стадния принцип и следването на стереотипите. Това е очевидно от свръхреакциите на всички - от информационния потоп от страна на медиите, до дезорганизацията на обществения живот, опашките за храна и празните щандове, без да има логична предпоставка за наличие на криза за храна. Паниката е абсолютно излишна, важно е обаче да има строга дисциплина и осъзнатост на обществото.

Заболяванията са съпътстващ елемент от човешкия живот, а повечето от тях, с изключение на генетично предаваните, се дължат на начина ни на живот. Например, по данни на СЗО тютюнопушенето убива половината от пушачите, като годишно това са над 8 милиона души по света. Повече от 7 милиона от тези смъртни случаи са в резултат от директна употреба на цигари, а около 1.2 милиона са непушачи, които са били изложени на пасивно пушене. Около 80% от общо 1.1 милиарда пушачи в света живеят в държавите с нисък или среден доход. Това обаче не води до ограничения на сектора, дори напротив - в някои държави, в т.ч. България, той дори се субсидира. Повечето хронични заболявания, които водят до висока смъртност от инфекциозните болести се дължат именно на тютюнопушенето и нездравословния ни начин на живот.

Наред с това, интересно е да се отбележи, че СЗО съобщава данни за редица заболявания в световен мащаб, сред които само някои от тях:

- Епидемия от холера в Мексико през 2013 г. със 180 заразени и 1 починал; епидемия от холера в Хаити през 2010 г. с регистрирани 60 240 заразени и 1 415 починали, смъртност 2.3%; холера в Пакистан през 2010 г. с 99 регистрирани случаи; холера 2008 г. в Зимбабве с 26 497 регистрирани случаи и 1 518 починали или 5,7% смъртност; холера в Иран през 2008 г. с 314 регистрирани случаи, 5 починали.
- „Свински“ грип (H1N1) - глобална пандемия, която започва през есента на 2009 г. и към август 2010 г. засяга 214 държави с 18 449 регистрирани смъртни случаи. Продължава и днес.

- MERS-CoV (Middle East Respiratory Syndrome Coronavirus) - глобална пандемия, която започва през 2012 г. в Саудитска Арабия и до декември 2013 г. са регистрирани 166 болни и 71 смъртни случая. До октомври 2014 г. случаите са 883 и 319 смъртни, през 2015 г. - 1594 и 568 смъртни случая.
- Нов коронавирус (nCoV) - от септември 2012 г. до май 2013 г. са регистрирани 40 лабораторно установени случаи, 20 починали в 6 държави - Франция, Великобритания, Германия, Йордания, Катар, Саудитска Арабия. Първото огнище на заразата е медицински център в източна Саудитска Арабия.

Списъкът е дълъг и от 2000 година включва още „птичи“ грип, зика вирус, ебола, чума и др.

Огнищата на всички заболявания са в най-бедните региони на Азия, Африка и Южна Америка, провокирани основно от бедността, лошата хигиена и влошеното ниво на здравеопазване. За глобалните пандемии през XXI век, обаче, няма граници и беше само вървеш на време те да преминат от развиващите се в развитите държави – нещо, което наблюдаваме днес с новия коронавирус. И това е само началото. С изчерпването на водните ресурси в Африка, комарите ще пренесат заболявания като малария и жълта треска в Европа. Населението на развития свят тепърва ще осъзнава, че е необходимо да промени съществено начина си на живот, за да продължи да живее така, както е живяло досега. Ако не бъдат взети спешни мерки днес, следващото поколение ще бъде все по-бедно и по-болно. В този смисъл, коронавирусът е само предупредителен сигнал за това, което предстои и трябва да е добър урок за всички.

Как ще се отрази епидемията от коронавирус върху икономическия живот у нас и по света?

През последните години, след края на икономическата криза от 2008 г., икономическият растеж в Европа не достига желаните резултати. След критичната 2009 г., когато растежът на БВП в ЕС е -4.3%, следват също лоши за икономиката 2012 г. с отрицателен растеж на БВП -0.4% и 2013 г. с растеж на БВП едва 0.3%. Оттогава до края на 2018 г. растежът на повечето държави в Европа е между 1.0 и 2.5%, твърде недостатъчно за да говорим за съществено възстановяване от кризата преди 10 години. Особено ниски през последните 5 години са резултатите на икономиките на Белгия, Австрия, Франция, дори на Германия. Изключително кризисна е ситуацията в Италия, която от отчетения -0.3% отрицателен растеж на БВП през 2012 г. стига едва 0.8% през 2018 г. **Трябва да се отбележи, че това влошаване на европейските икономики се дължи на няколко фактора, сред които са бежанските вълни, застаряващото население, липсата на работна ръка и до голяма степен именно заболяемостта от различните разновидности на грипа през годините.** Много от предприятията през последните 10 години значително свиват производството си през първото тримесечие на годината, именно заради увеличаване брой болни служители, които са възпрепятствани да работят.

Безспорно е необходимо да се вземат най-строги санитарни мерки и да се осъзнае, че животът ни тепърва ще трябва да се съобразява с все повече ограничения. Икономическият процес обаче по никакъв начин не бива да бъде ограничаван, особено за чувствителните сектори като туризма и търговията, защото това би причинило още по-големи и задълбочаващи се дисбаланси в икономиката, които трудно ще бъдат преодоляни в следващите 10-15 години. Затова е необходимо институциите да действат организирано, но и с умерени и не прекалени мерки, с цел да се избегне застрашаването и на финансовата ни система. Една задълбочаваща се бедност ще доведе до нови пандемии и все по-трудното им ограничаване в глобален мащаб - или това ще е т.нар. порочен кръг на бедността.

Много е важно в следващите месеци да се запази разумен баланс, включващ повишено внимание и дисциплиниран режим, но и поддържане на икономическата активност с цел да не се предизвика трудно преодолима в следствие икономическа рецесия.

Бъдещите предизвикателства пред световните икономики

За да се преодолеят днешните глобални предизвикателства е необходимо да има цялостна промяна на мисленето ни, осъзнаване на ролята ни на глобални граждани с отговорност, солидарност и съпричастност. Защото проблемите на Азия вече не са регионално ограничени. Те са проблем на всеки

един от нас и това се доказва именно с пандемията от новия вид коронавирус днес. Идентифицирането на нулевия пациент за всяка епидемия е особено трудна задача, но всъщност „нулевият пациент“ е добре известен - това е бедността и произтичащите от нея влошените нива на образователната система и на здравеопазването. Може би сравнително бързо ще успеем да овладеем епидемията от коронавируса днес, но той трябва да е подготовка за все по-трудно преодолими бъдещи предизвикателства, с които предстои да се справяме - пандемии, бедствия в резултат от климатичните промени, липсата на вода и храна, глобалното замърсяване, намаляващите ресурси и др. За съжаление все повече ще трябва да свикваме със социалната изолация и редица други ограничения, докато не осъзнаем, че е необходимо да се положат съвместни усилия за премахване на бедността и неравенството там, където те са най-концентрирани днес.